

Извештај о истраживању
Издање научне грађе

Свадба у Новом Пазару и околини: Народне песме и обичаји који претходе венчању

Ања Глишовић

У раду се компаративно разматрају народне песме и обичаји који претходе венчању код Срба и Бошњака/Муслимана у Новом Пазару и околини. Истраживање је засновано на грађи сакупљеној 2018. године од 34 саговорника. Забележена су казивања о обичајима и ритуалима који претходе венчању и песме које их прате: упознавање момка и девојке на разним окупљањима, саборима, вашарима; просидба; девојачко вече (крна, кана) и доношење сепета.

Поређење двеју традиција показује да постоје многе сличности у обављању обредних радњи, а њихово стапање видљиво је у песмама које су казивачи интерпретирали. Постоје и разлике специфичне за исламску културу, попут доношења дарова за невесту (сепет) и ритуалног мазања кане на девојачким вечерима. Забележена казивања о свадбеним обичајима, као и свадбене песме, сведоче колико су се стари обичаји још задржали у појединим традиционалним породицама.

Кључне речи: Нови Пазар, свадба, просидба, ритуал, обичаји, Бошњаци/Муслимани, Срби

1. Увод

Песма је одувек била пропратни део кључних сегмената човековог живота – рађања, одрастања, венчања, умирања. Она стоји на почетку и на крају животног циклуса, невидљива попут ветра, разноси бујице људских осећања и истовремено тка прозачну нит олакшавајући опстанак у разним сферама трајања. У песмама се чува слика времена и народа, у њу су уткане обредне радње и обичаји који прате важна животна дешавања. У склопу свадбе као обреда прелаза, у песмама се изражавају емоционална превирања учесника, али и

промена социјалног статуса и односа младенаца и њихових породица, као и однос према вишој сили која треба да благослови брак.

У раду¹ ћемо представити песме и обичаје новопазарског краја који претходе венчању. У прикупљеној теренској грађи већи део заузимају казивања о свадбеним обичајима, а знатно мањи део припада песмама. Како бисмо показали континуитет појединих тема, консултовали смо и друге збирке народних песама: прву књигу *Српских народних пјесама* Вука Стефановића Караџића, *Народне мелодије из Санџака* Миодрага А. Васиљевића, *Може ли бити што бит' не може: Лирске народне пјесме из Санџака* Хусеина Башића и *Zbornik narodnih pjesama: po pjevanju Hamdije Šahinpašića* Миодрага А. Васиљевића. Компаративни фокус односи се на свадбене песме и обичаје хришћана и муслимана. Новопазарска средина специфична је по саживоту, спајању и преплитању исламске и хришћанске усмене традиције. Током векова ове традиционалне културе настојале су да очувају властиту самосвојност, а долазило је до бројних укрштаја и сусретања.² Овај рад је прилог сагледавању узајамних разлика и сличности свадбених песама и обичаја у новопазарском крају. На основу прикупљене теренске грађе описаћемо обичаје који су се некад обављали, упоредићемо их с данашњим обичајима и указаћемо на сложене везе и релације с обзиром на њихов културни контекст.

Наша истраживања указују на то да су разлике између два културна миљеа у свадбеним обичајима минималне, и стога смо се усредсредили на облике акултурације. На терену смо понекад наилазили на, верујемо, у суштини безразложна инсистирања да одређена песма припада само и искључиво једној од култура. О истом питању писала је Нака Никшић³ (2016: 3–4), и посебно нагласила да су све песме новопазарског краја заправо заједнички музички матерњи језик његовог целокупног становништва. У збирци песама *Рашански мотиви* наилази се на примере да су одређене песме и игре, иначе својствене и бошњачком становништву овог краја, наведене као „песме и игре српског дела становништва“ (Павловић 2004: 3). Ова збирка додатно ме је подстакла да проучим свадбене песме новопазарског краја и раз-

¹ Рад представља извод из мастер рада *Свадбена лирика Новог Пазара и околине у контексту обреда*, одбрањеног на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду 2018. године, под менторством проф. др Љиљане Пешикан-Љуштановић.

² О српским и муслиманским/бошњачким додирима у усменој лирици в. Пешикан-Љуштановић 1982 и 1992.

³ Изражавам захвалност др Наки Никшић, с којом сам имала част да разговарам о музичкој и културној традицији новопазарског краја, што ми је својим саветима и искуством помогла да јасније сагледам целокупну слику музичке подлоге на којој су настајале и преносиле се лирске народне песме.

мотрим њихове међусобне сродности у светлу укупне вербално-музичке традиције којој припадају. У поменутој збирци наводе се и неке песме из Васиљевићевог зборника *Народне мелодије из Санџака*, записане од српских певача. То, међутим, не значи да њих певају само Срби, као ни да песме записане од Бошњака певају само Бошњаци јер, како сам Васиљевић, говорећи о овим песмама истиче, „поред преправљања непознатих речи у познате иде и преправљање српских имена у муслиманска и обратно. Ја сам остао веран записивач и ових дотеривања“. Полазећи од становишта о заједничком традиционалном фолклорном наслеђу и живим међусобним везама и прожимањима, желела сам да покажем да свадбене песме представљају део ове заједничке музичке и вербалне баштине његовог целокупног становништва.

У наставку рада најпре се дају подаци о обављеном истраживању, саговорницима и методологији теренског рада, а затим се интерпретира теренска грађа и анализирају песме, као и разлике и сличности између обичаја у две културне традиције. Целокупни транскрипти дати су у прилогу.

2. Напомене о теренском истраживању

Теренско истраживање рађено је на подручју Новог Пазара и околних села. Специфичност новопазарског краја огледа се у мултикултурној средини, у којој вековима заједно живе Срби и Бошњаци. Спој два различита културна миљеа веома је значајан и, поготово у домену традиционалне културе, овде се, уз све разлике, развија и особена симбиоза двеју култура. Становници Новог Пазара и околине говоре зетско-сјеничким дијалектом, прелазним типом говора „између екавских и јекавских говора“ (Вукићевић 1966: 9). Осим у Новом Пазару, грађа је прикупљена и у приградском насељу Шестово (између центра града и Цркве Светог Петра и Павла, у подножју манастира Ђурђеви Ступови), као и у следећим селима: Баре (на планини Рогозни); Ботуровина (на путу према манастиру Ђурђеви Ступови, 6 км од центра града); Војковиће (на Рогозни, поред Ибарског Колашина); Врболази (у подножју манастира Ђурђеви Ступови); Гошево (на горњим обронцима Голије, 25 км удаљено од Новог Пазара); Зминац (16 км од града, на Рогозни); Постење (око 5 км од градског језгра); Трнава (у подножју Рогозне).

Теренско истраживање обављено је у два наврата, у мају 2018. године, кад је прикупљено двадесет записа, и у августу 2018, кад је прикупљено четрнаест аудио записа. Казивачи су били јако љубазни и мотивисани за разговор. Разговори су вођени методом полуструктурираног интервјуа. Саговорници су казивали о својим свадбама, иску-

ствима, о свадбама на којима су били, о ношњама, а разговор је често текао у смеру поређења некадашњих свадби с данашњим. Прикупљена грађа обухвата све сегменте ритуалних радњи и обреда који претходе венчању или склапању брака по исламском обреду. Разговори су вођени углавном са старијим становницима Новог Пазара и околних села, али било је и млађих, који су својим казивањем умногоме помогли да се традиционална култура сачува од заборавља. Разговори су снимани диктафоном и трајали су у просеку од тридесет до шездесет минута. Мерсија Рамовић, чланица фолклорног ансамбла „Даире“⁴, обогатила је ову збирку аутентичним фотографијама с девојачких вечери, које илуструју церемонијал муслиманских свадбених обичаја.

Разговарали смо с тридесет четворо казивача (седамнаест мушкараца и седамнаест жена). У овај рад је уврштена најрепрезентативнија грађа, међу којима су казивачи из Новог Пазара: Јасмина Ћосовић, Амра Маљевац, Бојан Радовановић и Кибрија Никшић. Казивач из Шестова: Хранислав Лешевић. Казивачи из околних села: Даница Бабић (Баре); Биљана Танасковић (Ботуровина); Вукић Вујо Добрић (Војковиће); Султана Тиосављевић (Врболаз); Јела Илић (Гошево); Миланка Бабић (Зминац); Радмила Нићифоровић, Стојадинка Миловић (Постење); Зариф Хаџимуратовић (Трнава). Мерила за одређивање репрезентативности била су следећа: изостављана су недовољно јасна казивања, таксативно навођење свадбених обичаја без дубљег симболичко-магијског објашњења, разговори у чијем фокусу није било довољно сегмената о предмету рада. Из корпуса грађе узета су казивања која доследно описују ритуалне радње и садрже све елементе свадбеног чина, укључујући и песме.

3. Обичаји и песме који претходе венчању муслимана и хришћана новопазарског краја

Јеленак ми гору ломи,
пугак да му је;
за њим иде кошутица,
тек друг да му је.
(Караџић 1975: бр. 103)

⁴ Фолкорни ансамбл „Даире“ представља део некадашњег градског ансамбла који је задужен за весеља. Настао је с циљем да посебне тренутке у животу појединца обележи у стилу традиције. Чланови овог ансамбла су: Мерсија Рамовић, Јасмина Арслановић, Нермина Рамовић, Сара Ђуркић, Ајла Усталић, Муамер Хајдарпашић и други.

3.1. Ритуали и обреди који претходе венчању

Традиционалној свадби претходи упознавање момка и девојке на разним окупљањима – саборима, вашарима, прелима, игранкама, затим *бегенисање* или *ашиковање*, а онда се та веза учвршћивала просидбом, након које се организује девојачко вече (*крна, кана*) као опроштај од родбине и девојачког живота. У муслиманској традицији у ритуале који претходе венчању убраја се *доношење сепета* – дарова (пре свега одеће и обуће), у којима се невеста касније венчавала у џамији (шеријатско венчање).

3.1.1. Упознавање момка и девојке (сабори, вашари)

Прикупљена теренска грађа описује период пре шездесет или седамдесет година, када су идеална места за упознавање младих били сабори, игранке и вашари. Саговорници су често помињали времена својих родитеља, када се момак и девојка нису познавали пре брака, када су свадбе махом биле уговорене и кад љубав није била покретач за успостављање брачне заједнице.

Момак и девојка виде се на одређеним окупљањима, допадно се једно другом, али без одобрења родитеља нису могли ступити у брачну заједницу. На саборима, игранкама и вашарима окупљао се млади свет, играли су у колу и певали народне песме. „Муслиманско становништво је правило тефериче са тамбурашима и окупљало се око 'Гајрета', а Срби су имали сабор код цркве“ (Васић, Големовић 1996: 131). Сабори су били карактеристични за српску омладину и одигравали су се за време црквених празника. Први корак ка склапању традиционалне свадбе иницира се на оваквим окупљањима и то је *сочење*⁵ – када неко види лепу девојку која би била идеална за његовог сина или синовца. О томе сведоче саговорници:

Мало почну да расту да се подевојче, онда неко их поведе на сабор, обавезно су имале пратњу родитеља. Тад је био Васкрс, Ђурђевдан, Петровдан – то су били сабори у овом крају нашем. Имала је тако Мала Госпођа и Велика Госпођа, то су били сабори. Неко мора да их води ујутру у једанаес, враћа се пре мрака кући. Е, тад се виде момци и девојке, неки се виде, неки не виде, видо неко нечију лепу ћерку па преко неки људи ишли су да насоче, то се каже *насоче*. Та је добра девојка тога и тога, е сад, ако је нека лепша девојка, она ће наћ бољега момка.

(Радмила Нићифоровић, Постоње, 70, домаћица)

⁵ Сочити – „проналазити коме жену“ (РМС 1990: 921).

Улога *сокације*, онога ко *сочи* девојку или момка, односно породицу обавештава о пожељној удавачи или младожењи, хвали девојку и момка и истиче статус и имовину њихових породица, судећи по мојим казивачима више није битна ни пресудна, пошто су развијени обичаји који омогућавају сретање момака и девојака и њихових породица, попут игранки, сабора и сл.

Игранке смо ми имали сваке недеље, сабори већ обавезно. Ми се ту на игранкама купи, играмо се, згодно било.

(Стојадинка Миловић, Постоње, 79, домаћица)

Игранки је било током целе године, а игре су се изводиле уз свирку гајди, *свираље* – свирале или 'кланета' (кларинета, в. Васић, Големовић 1996: 133).

На саборима су се певале разнолике песме, а најбројније песме биле су љубавне тематике у којима момци задиркују девојке, а оне им узвраћају. Нпр. мушкарци певају девојкама:

Под Голијом овце пасу, чини ми се моје да су
и на њима куца звоно, чини ми се да су оно.

Девојке певају:

Рузмарине⁶, рузмарине, моје росно цвеће,
савио се рузмарин па га брати нећу.
(КУД „Рас“, Нови Пазар, песма се изводи уз кореографију)

Песме су се певале на свим окупљањима, и кад су девојке ткале, чувале стоку, на моби:

Чувам овце беле
испод оне вите јеле,
пита мене вита грана:
– Имаш, цуро, ти драгана?
Драган иде испод Ибра,
за тобом ми срце игра,
срце игра не престаје,
не видим с тобом шта је,
срце игра, не прескочи
за те твоје црне очи,
црне очи и зелене,
састајте се, леле мене.
(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

⁶ „Рузмарин је сватовско цвеће по превасходству, и као такво спомиње се често у сватовским песмама“ (Чајкановић 1994: 181).

У песмама се срећу невина девојачка осећања и стрепње.

Да сам ружа кај што сам девојка
не би знала ће би процветала,
процветала ћаку на грудњаку.
(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

Песмом су девојке изражавале жељу за удајом:

Чувам овце у брегове,
с прозора ме мајка зове.
– Не зови ме, мајко моја,
јер ја више нисам твоја, нисам твоја,
већ у село Драганова.
(Јела Илић, Гошево, 71, домаћица)

Девојке су песмом упућеном мајци означавале први степен обреда прелаза – сепарацију. Према Ван Генепу, општи циљ обреда прелаза јесте да се „постигне одређена промена стања, односно прелазак из једног магијско-религијског или профаног друштва у друго“ (2005: 16). Унутар обреда прелаза издвајају се три поткатегорије: обреди одвајања (сепарација), обреди прелазних стања (лиминарно стање) и обреди пријема (агрегација), које „нису подједнако развијене у свакој популацији и унутар сваке ритуалне целине“ (Ван Генеп 2005: 15). Према схватању које се развило после настанка Ван Генепове студије, под појам 'обрета прелаза' подводе се и њима тумаче разне друге радње и процеси из свакодневног живота (Лома 2005: VII–XLI; в. и: Златановић 2003). Поред општих, „сви ови ритуали имају и своје појединачне циљеве“, а од њих зависи који ће се још обреди вршити упоредо с конкретним обредом прелаза и преплитати се с њим (Ван Генеп 2005: 16). Као пример Ван Генеп наводи управо свадбени обред:

Свадбене церемоније укључују у себе и обреде плодности, ритуали везани за рођење – обреде заштите и предсказивања, погребни ритуали – одбрамбене обреде, обреди иницијације – обреде искупљења, а обреди заређења – обреде приобраћења божанству, итд. (Ван Генеп 2005: 16).

Стих „више нисам твоја“ подразумева одвајање из девојачког света.

Шта ме гледаш, мајко моја,
кад ја нисам више твоја,
нисам твоја ни татина,⁷
само у село мојег Мила,

⁷ Сва подвлачења у стиховима песама припадају аутору.

мојег Мила, мојег Аце,
коса му је на таласе.
– Колико си пара дао,
те си косу бреновао?
– Нисам, цуро, ни динара,
природа ми је косу дала.
(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

На сепарацију указује окретање *туђем простору*, за које лирски субјекат као оправдање истиче табу узимања унутар властите заједнице:

Мене моја мајка клела
што ја волим *туђа села*
из туђега, мајко, села
ја сам момка заволела
из овога села мога
ја не волим ниједнога,
сви рођаци и комшије,
то ми, мајко, мило није.
(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

Девојачки пркос у песми исказује и свест девојке да је дошло време за напуштање *своје* заједнице:

Мене мајка послала
у ливаду с овцама,
па ме гледа с висине
да не стојим с киме.
Ја се, мајко, не бојим
с ким хоћу да стојим,
а знаш, мајко, и ти
кад си била млада,
кад си била млада,
ко и ја сада.
(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

Код муслимана био је обичај да омладина излази на вашаре који се и дан-данас одржавају. На вашарима се наручују кола, девојке су обучене у традиционалну ношњу – димије, кошуље, имају *шорване* – златне дукате. Неудате девојке носиле су мање шорвана око врата, а невесте су носиле велики број златних дуката којима су доказивале имућност породице.

У игри оно коло кад је договоре се, некад побегну без сагласности родитеља, некад тражу: „Ја ћу доћ твојима да те просим.“ Они

направе себет⁸ да се неки бракови формирају кроз вашар, зато се и иде на вашар. Лијепо се обуће момак, лијепо се обуће дјевојка, послен једно другом западне за око. Раније је тако бивало.

(Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач)

На разним окупљањима муслиманска омладина певала је песме попут:

Ја прошетах шевтели сокаком
док девојке беру шевтелије⁹,
свака свога момка шевтелијом гађа,
а мене моја ни каменом неће.
(Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач)

У Станболу на Босфору
болан паша лежи,
душа му је у умору
црној земљи тежи.
(Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач)

Поједине песме одишу сетним тоновима и исказују меланхолична осећања. Ово би се могло тумачити предугим трајањем сепарације: дозрела јединка, иако већ издвојена, не наставља свадбени обред:

У баштици ружа вене,
већ година двије нема
драге да је пази
и да је залије,
нема драге да је пази
и да је залије [пева].
(Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач)

Народне игре неодвојиви су део традиционалне културе, па и ових првих загледања момака и девојака. У новопазарском крају разликовале су се српске и муслиманске народне игре:

Што се тиче муслиманских игара карактеристично је једно, двоје и троје турског јер је то преузета игра. Спора, брза латурга су се играле одвојено, женски [и мушки] није имало шансу да се ухвати за руку. Ја то понекад као уметнички руководиоца дозвољавам да се држу за руку, али некад ти је било ако се мушко и женско ухвате за руку, крај, свадба, то је завршена прича. По

⁸ „Uzrok, razlog, povod“ (Škaljić 1966: 552).

⁹ „Šveltija ili šeftelija – breskva“ (Škaljić 1966: 582). Слање шефтелије или гађање шефтелијом је значило позив на љубавни састанак.

правилу се држало за марамнице. Прсти нису смели да се додирну, то је било код њих. [...]

Српски живаљ је више играо у колу, то јест у кругу. Код српског живља је било веће надметање момака и девојака него код муслимана. Код њих је више било гледање, што кажу, коме се свиди, мајка иде [да] проси за сина. Док овамо јесте мајка имала утицај, али ипак је било више ашиковања код Срба, били су слободнији него муслимански живаљ.

(Бојан Радовановић, Нови Пазар, 46, погонски инжењер машинства)

Исламска вера не допушта осамљивање момка и девојке пре брака. Ако желе да проведу време заједно, с њима је увек морала бити трећа особа, такозвана *махрем*. Једино су смели погледима да размењују симпатије. Српска омладина била је слободнија, у колу су се држали за руке, и то је био најбољи повод за склапање бракова.

3.1.2. Просидба

Просидбом се момак и девојка обавезују да ће ступити у брак. Као пропратни део просидбеног ритуала, момак и девојка мењали су *обиљеже*, односно дарове.¹⁰ Тим чином учвршћује се магијско-обредна веза између будућих младенаца и потврђује се њихов нови статус:

Просидба, некад се говорило промјенили обиљеже. Момак и девојка су се негде виђали, на саборима и договоре се да промене обиљежа. Она би њему дала обично нешто домаће радиности, он би њој дао паре или нешто, неки био прстен, нешто што би, ето, подсећало, обавезивало. Кад су промјенили обиљеже, онда се и једна и друга стране договоре да иду на просидбу. И тамо се оде, постоје различити ритуали. Онај ко дође да проси, каже: „Ми смо дошли, чули смо да имате девојку“, или: „Наш је син, синовац“, ко већ говори у име тог, „Јесте ли ви за то“, и „Да ли сте ви то чули, ми смо дошли“.

(Вукић Вујо Добрић, Војковиће, 70, учитељ у пензији)

¹⁰ Размена дарова је универзална културна појава која се заснива на начелу узајамности. Марина Цветковић (2001: 165–167) наводи три типа даривања: 1. непосредно размењивање дарова – на примљени дар одмах се одговара уздарјем (просидба); 2. размена дарова са временским размаком – давање уздарја исте вредности после одређеног времена (код младинах); 3. једносмерна даривања – на примљени дар не одговара се уздарјем (приликом позива на свадбу).

Они дођу у кућу да се видимо, да променимо обиљеже. То је као веридба, као да вери неког. Он мени даје паре, ја њему дајем обиљеже, чарапе, кошуљу или каницу¹¹.

(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

Ритуалима сепарације припадају све радње везане за издвајање ритуалног субјекта из уобичајеног животног контекста, а прве елементе сепарације учавамо за време просидбе, где девојка добија нови статус испрошене особе (Јовановић 1986: 118). Прошена девојка углавном би плела џемпере или чарапе за будућег мужа. Просидбени дар означавао је везу између будућих супружника. Пошто их је сама правила, она их је својим додиром оплеменила и тиме им дала посебну снагу (Карановић 2010: 100).

Тад се ишло по саборима, по игранкама, то кад се девојка удаје и момак се жени. Само се уговарало и ако се њој свиђа, те хоће да се узму, они то пријаве родитељима, оцу и мајци. И после се отиђе код девојке у род да се они договоре тамо како ће и шта ће и кад је прошење. И отиду на прошење, на то прошење се ишло, родитељи момка код родитеља њених. Кад отиду на то прошење, понесу кило ракије и шарено плетиво, разне боје везено и јагње печено. То понесу на прошење и договоре се шта ће, како ће и испросе је. Девојка је спремала дарове, плела џемпере, вунице.

(Хранислав Лешевић, Шестово, 86, пољопривредник)

Док су спремале просидбене дарове, девојке би певале:

– Везем ћилим, Јово,
везем ћилим, лепи Јово.
– Ко ме ћеш га, Маро,
коме ћеш га, лепа Маро?
– Мени, теби, Јово,
мени, теби, лепи Јово.
– Хоћеш поћи за ме, Маро,
хоћеш поћи за ме, лепа Маро?
– Чекам јесен, Јово,
чекам јесен, лепи Јово.
(Јела Илић, Гошево, 71, домаћица)

Sitna travo, zelena,
do svilena čadora.
Pod čadorom devojka,

¹¹ (Т)каница је „откан појас у разним бојама и шарама, врста женског појаса“ (РМС 1990: 223).

šije, veze darove,
da daruje svatove:
Svakom svatu po jagluk¹²,
svome dragom boščaluk (Vasiljević 2017: br. 156).

У једном селу на Рогозни забележили смо обичај да младожења не долази на просидбу. Указано је да младожењино присуство, због заштите од злих сила, није било обавезно на просидби (Дивац 2000: 50). Младожењина улога често је била у сенци свадбених догађаја, а примат се давао невести као новом члану, која мора извршити све обредно-магијске радње како би поспешила брачни живот.

Дође ти свекар и још неких рођака, сви су тројица дошли. Све мушкарци, а младожења не долази. Не долази он, само свекар и комшије тројица дођу. И уговоре кад ће да дођу сватови да ме узну и то све сватови с коњима све.

(Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица)

У просидбу су најчешће одлазили младожењини родитељи, стричеви (*амице*) чија су се мишљења веома уважавала. Код муслиманског живља у просидбу су првенствено одлазили мушкарци, док у последњих неколико година иду и жене. У српским породицама у просидбу су ишле и жене, али су мишљења мушких чланова била важнија:

У моје доба је било да се познају момак и девојка, а пре мене на пример у доба моје мајке то није било да се упознају, него родитељи су склапали те бракове. Знало се посебно у градским срединама, и ја сам из такве једне средине, где би се обично мушкарци договарали ако има негде добра девојка, ту би се склопио договор. И онда би слали обично мушкарци, жена тад није било у тим првим корацима да просе девојку, ту није било хоће девојка или неће, него старији људи, отац, амиће, стричеви, они су ти који су одлучивали да ли девојка треба да иде у ту кућу да се уда или не. Она се испроси, кад се испроси девојка онда се ту обично промене нека обележја, дају се бошчалуци, они који су дошли да просе девојку и шаље се момку. И они су донели неки дар за девојку, у то доба то није било више много неких ствари, углавном то би било у облику неког ћеврета. Девојка би звала ћеврет, то је везена марама коју би он носио за појас, малтене не би брисио ни руке, ни нос, попут марамице, то је ћеврет, мало веће од марамице, али везено је у сва четири ћошка. Обич-

¹² Jagluk – „duguljasti rubac od finog beza zlatom izvezen na jednom uglu“ (Škaljić 1966: 358).

но се то везло златним концем, такозвани клободан. Кад би се девојка испросила, дата је као реч, дозвољено је, остави се неки рок да се она спреми да би отишла у кућу момкову. Шта то значи да се спреми – да неке ствари обично припреми, гардеробу за себе, неке тка. У то доба се много ткало, значи то је за простирку, ћилиме, простирка она.

(Кибрија Никшић, Нови Пазар, 68, учитељица у пензији)

Мишљења старијих и утицајних чланова момкове породице била су кључна за први корак. Од њих је зависило да ли ће девојка поћи за вољеног момка. Прошена девојка увек је била смерна и послушна. Некада су девојке ткале за свог будућег мужа и његову породицу, и ти дарови били су драгоцени. Код муслимана то су *бошчалуци*¹³, дарови које размењују момак и девојка пре свадбе.

Долазак младожењине породице у дом изабране девојке изузетно је важан чин и од тог сусрета зависи да ли ће момак и девојка ступити у брачну заједницу. Спремала су се традиционална јела, облачиле су се свечане хаљине. Просидба је пропраћена формалним разговорима између две породице и размењивањем дарова.

И онда се то иде, иде се неколико људи да се прстенује снаша кад се вере. И доле кад одемо, питају нас: „Што сте дошли, да нисте неђе промашили?“ Млада је све време у другој соби и не долази докле се не озваничи. И после ми попијемо кафу и ништа се више не служи док се не преломи погача. Онда наша страна пита: „Што нас не питате што смо дошли“, и они као: „Што сте дошли?“ – „Ми смо чули да имате девојку за удају, ми имамо сина за женидбу па смо дошли да видимо да л’ се нама свиђа“, и онда они доведу девојку.

(Биљана Танасковић, Ботуровина, 50, средња стручна спрема)

Разговори овакве типске форме и данас се практикују на просидбама у српским кућама. Некада је просидбена форма била званична, а у данашње време губи се стари сјај, те су овакви примери ретки. Слични разговори водили су се и у муслиманским домовима на просидбама:

Ако се момак и девојка виде да би се засновали брак, треба да имаду сагласност оба родитеља. У том слушају ако девојка не смије сама да одлући, онда тражи да од момка пође неко да је проси. И тако се организује, дође од момка отац или мајка, неко

¹³ „Boščaluk je dar koji se sastoji od odjevnih predmeta zamotanih u jedan komad platna, u bošču (otud ovaj naziv). Starinski boščaluk sadrži: gaće, košulju, čevru i jagluk ili učkur od svilenog beza zlatom vezen. Boščaluk poklanja mlada, nevjesta mladoženji, mladoženjinoj rodbini i svatovima“ (Škaljić 1966: 195).

од најближе родбине код родитеља девојке на кафу да поседу и изразу жељу зашто су дошли. „Ми смо дошли да вашу ћерку просимо за нашег сина, ако сте, овај рази, ми би волели да направимо пријатељство, да склопимо та' брак тој деци да имају своју будућност“. И дешава се да момак пође са родитељима код те девојке, код њезиних родитеља и они се ту лијепо виде и једно и друго и ако се на поглед свиде једно другом, онда последи дају сагласност родитељима. „Ја хоћу да прихватим овога момка за мужа“, он каже исто: „Ја хоћу ову девојку за жену“, и онда се уговори када да се то озванићи.

(Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач)

На терену нисмо забележили да су се песме певале на просидбама, једино је било важно да девојка остави добар утисак на мушке чланове момкове породице.

Када добију благослов старијих чланова, момак и девојка обећају се једно другом.

Кад иде момак за девојку и онда стави паре на чашу и она прилази и те паре узне са чаше, и онда се они једно другом обећају и ту се изљубе. То је било исто ко сад кад иду да вере девојку, е то је тад било. Они се једно другом обећају и послен се узну.

(Јела Илић, Гошево, 71, домаћица)

Давање новца, чарапа, џемпера, ћеврета неодвојиви је део предсвадбених обредних радњи. Усмеравање пажње на њихову израду и коришћење у свадби у извесној мери се издваја један други план, који их претвара у специфичан свадбени код (Иванова 1998: 9).

Према разговору забележеном у Новом Пазару, у муслиманској породици сличан је обичај даровања будуће невесте – паре се стављају на шољицу кафе.

Кад хоће да испросе девојку, долазе просци, ти људи се зову просци. Ту обично долази њен муж будући, свекар, његови амице и они ту буду, причају са њеним родитељима. И сад затражи тај главни, они се договоре пре него што оду код младе ко ће да тражи руку. Та одређена особа тражи руку од те младе и кад се они све то договоре, муж јој даје прстен и после млада љуби свима руке. Они је дарују, дају јој паре, ко колко хоће. После млада доноси кафу, они на кафу њој стављају те паре. Она после кад они хоће да иду, млада је дужна да свима њима да поклоне, дарове, то се код нас зове дарови. Обично мушкарцима дају кошуље или тако, ко је како имућан.

(Јасмина Ћосовић, Нови Пазар, 48, домаћица)

Очито је да су, упркос наглашеној свести информатора о припадништву одређене обредне радње (*код нас – код вас*) да су дарови веома слични: новац, прстен, одећа и дарови које је откала и извезла невеста. Символика новца и осталих дарова продубљује везу која се заснива између двеју породица. Просидбеним чином момкова породица добија новог члана, а девојачка остаје без свог досадашњег члана. У српским градским домовима породице будућих младенаца постају прави пријатељи тек када сломе погачу¹⁴ и кад наздраве трећу чашу, такозвану трећару.

И кад би после се дигне и преломе око погаче оно окрећу, свекр дарива погачу. Даје три паре на погачу – једну већу, па средњу, па мању и отац младин враћа ту једну пару, ал' ту средњу враћа, а две задржава и онда окрећу погачу. Поломе погачу, тад устану и постају прави пријатељи и онда прстенују младу. Прстен јој дадне вереник, а сад јој дају злато, не знам да л' је то било некад.

(Биљана Танасковић, Ботуровина, 50, средња стручна спрема)

И онда ћевојачки отац узима чашу, ми је овде називамо чајна или она трећара и каже овоме који је дошао: „Е, пријатељу, од овог тренутка ћемо да се зовемо пријатељу и од овог тренутка ти имаш нашу кћер за твоју снају.“ Поздрави њему чашу уз пригодан говор, да би и момачки отац исто то изговорио.

(Вукић Вујо Добрић, Војковиће, 70, учитељ у пензији)

Често се дешавало да родитељи бране девојци да се уда за вољеног момка, те су девојке махом бежале од куће. У таквим приликама просидба се није обављала јер је девојка украдена. Након неколико дана, момкови родитељи ишли су на *мир*. У давна времена није било пожељно да девојка побегне, сматрало се срамотним да оде без очевог пристанка.

Ја кад сам дошла, ја сам побегла, цура која не оде са сватовима него оде из града, то се зове побегла. Ја сам дошла са мужем горе и чекале су ме тетка његова и свекрва и певале ми песму: „Дођоше, долетеше, дивну младу доведоше.“ Онда сам ушла у собу и стојала сам, дворела, прво сам се питала са њима, па сам их дворела. После сам кувала кафу тек.

(Биљана Танасковић, Ботуровина, 50, средња стручна спрема)

Дођоше око куће, нема, моји не знају, само ујак ми. Он мене да паре, а ја њему три дара. Три дара је девојка давала младожењи

---

¹⁴ Погачу доноси свекрва.

– чарапе, пешкир и каницу, кошуљу како је ко имао. И послен он мене каже: „Ја сам дошао, ми смо решили да ти мени узмеш паре ако мислиш да си моја и да живимо вечито, заједнички да се слажемо, хоћеш-нећеш, данас решавамо судбину.“ И ја кукуљим овако и доле гледам, срамота ме, није ко сад. И он сад пружи ове паре мени и ја се нећкам и у једно време узмем оне паре, нема љубљење, а ја њему дам дар, нисам носила кесу, хоће неко да ми виде. Онда су имале скуте. Он то узме и хоће да сакрије да не види путем неко. Обиљеже, то су ти обиљеже, сад кажу верила га, а прије су стварно викали обиљеже.

(Султана Тиосављевић, Врболази, 78, домаћица)

Општа карактеристика покорне невесте јесте да *двори*¹⁵ нове чланове породице. И током просидбе, када уведу девојку, дужна је да свима пољуби руке у знак дубоког поштовања. Песма „Дођоше, долетеше, дивну младу доведоше“ била је пропратни део свадбеног дочека невесте у новој кући и углавном су је сви казивачи споменули.

Мир означава симболично помирење две породице уз разговор, пошалице и наздрављања за срећу младенаца. Некада је постојао посредник – углавном младић који обавештава младине родитеље да је девојка побегла од куће. Младожењини родитељи и мушки чланови уже родбине, *мирције*, ишли су у дом побегле девојке да траже мир.

Онда су они звали моје, послали неког или не знам шта да кажу где сам. Онда иде мир, али прије тога су моји послали неке прње да би имала да се пресвучем, а у међувремену ми је и муж купио. Кад изађеш у једне прње, онда мора да ти купи нешто. И онда су они договорили мир. Мој свекар питао да л’ ће да приме мир кући. И онда су дошли три човека. А кад сад млада побегне, млада долази што се помире за мирцијама, а некад кад сам ја била, ја нисам долазила него сам тек други-трећи дан отишла. Они су на мир однели погачу исто.

(Биљана Танасковић, Ботуровина, 50, средња стручна спрема)

Просидбеним чином девојка је обећана момку. Након просидбе почињу припреме за свадбену церемонију.

Како се види из наведених примера, и у муслиманским и у српским домовима скоро су се идентични обичаји практиковали током просидбеног чина. Девојке у оба културна миљеа морале су да

¹⁵ Ритуално дворење је подразумевало непомично стајање невесте иза младожењине породице која седи око трпезе. Невеста ћути, гледа у земљу и држи скрштене руке на пасу, преко шака се стави извезен пешкирић *пештимаљ*.

везу дарове будућим мужевима, да дворе све присутне у кући и тако докажу да су достојне да постану део нове породице.

3.1.3. Доношење сепета

Доношење сепета је карактеристично за муслиманско становништво, и може се издвојити као битна разлика у свадбеним обичајима двеју културних традиција.

Кад би дошао пред сам чин кад треба да иде код момка да се уда, пар дана пре тога из куће младожење долазе обично једна жена и један мушкарац, доносе дарове за младу, тај чин се зове *доношење сепета*. Ту је обично гардероба за младу, оно што ће она носит касније у дом, у кућу у коју иде. Доноси се злато којим ће невеста да се окити.

(Кибрија Никшић, Нови Пазар, 68, учитељица у пензији)

За девојачко свекрва доноси, дужна је да донесе њој поклоне, то је сепет. Купује јој злато, кат, хаљине и та млада и она се спрема и она купује све то исто тако. И она после на девојачко облачи те хаљине, те што је узела од свекрве и што је купила себи она.

(Јасмина Ћосовић, Нови Пазар, 48, домаћица)

Младожењини купују млади ствари за девојачко – сепет. Две жене носе јој сепет. Покупе се и њене жене и његове и показују сепет, све је лепо упаковано. Некад се договарају са младом око сепета, а некад само купе ни не питају је. Пре свадбе се шаље спрема, као мираз – техника, намештај, све што је потребно. Са њене стране долазе двоје и иду код његових и носе сепет и исто представљају ствари као што су код ње његови. И носе се дарови за сваког из куће. Пре се више гледало и претеривало и скоро се свима носило, сад само најужој фамилији.

(Амра Маљевац, Нови Пазар, 33, економиста)

Сепет (в. сл. 1) означава дарове које невеста добија од будуће породице¹⁶. У сепет спадају накит, кат, одећа коју невеста облачи на девојачкој вечери, и тако показује раскош пред гостима. Кат подразумева традиционалну ношњу у којој се невеста касније венчава у

¹⁶ И у Војводини постоји обичај куповања одеће за невесту. Одећа се носила са сватовима или су је очи свадбе доносили „рани гости“, а сачуване су и песме које су тада певане: „Свлачи, девојко, руво очево, / Очево свлачи, наше облачи...“ (Карановић 2010: 119).

цамији (шеријатско венчање). У кат спадају димије, свиленица (свилена кошуља), јелек, колан и фес¹⁷ који се ставља на косу. Доношењем сепета указује се на потребу великих 'улагања' у невесту, на важност пресвлачења из њиховог одела у *наше* рухо (Карановић 2010: 119). Код православног становништва овакав обичај није забележен у новопазарском крају.

Сл. 1. Муслиманска невеста обучена у кат

3.1.4. Девојачко вече (*кана, крна*)

Испрошене девојке организују девојачко вече као опроштај од другарица, родбине и свог девојачког живота. На девојачким вечерима обично се играло уз музику, девојке су се надметале у игрању, пе-

¹⁷ Некада невесте носе и шналицу уместо феса.

вале су се тужније песме у знак растанка. Девојачке вечери важан су сегмент свадбених обичаја, јер је то тренутак посвећен опраштању од драгих људи, опраштању с некадашњим начином живота. То је спона између девојаштва и удаје.

Некада су девојке организовале вечери у свом дому и биле су позиване само жене – другарице и ужа родбина. У последњих неколико деценија у Новом Пазару припаднице исламске вероисповести организују девојачке вечери у ресторанима и поред својих другарица и родбине, позивају и жене с младожењине стране. Оне према правилу долазе касније, а раније одлазе.

Српске девојке раније су правиле испраћај на којем су плеле венце, певале, смишљале шале на рачун будућег младожење, а данас неколико дана уочи свадбе ките капију и увече прослављају у неком клубу или ресторану. Упоређујући с некадашњим девојачким вечерима, закључујемо да се однос према важним догађајима везаним за свадбу увелико променио. Данас велики утицај на организовање славља (девојачких вечери, свадби) имају телевизија и новокомпоноване песме, посебно када су у питању муслиманске прославе.

Највећа разлика у обичајима који се спроводе током девојачких вечери код муслимана и Срба јесте *кањење*, *канањење* невесте, односно *крна* или *кана*. Крна је ритуални чин који се обавља искључиво код муслиманског становништва: девојке каном мажу нокте и исцртавају дланове/надланице будућој невести. Кана је смеша која се добија од обрађених листова истоимене биљке. На некадашњим девојачким вечерима каном се мазала коса¹⁸ невесте¹⁹ али под утицајем турских серија девојке су почеле да мажу нокте каном²⁰.

О симболици обреда прелаза говори најпре пресвлачење невесте у току вечери – облачила је сепет који је добила од свекрве, а и ствари које је сама купила, припремајући се тако за нову животну улогу. Промену статуса симболично означава и кана – њом је девојка обележена и тиме се разликује од осталих девојака.

Кана (в. сл. 2) се стављала уз музику, песму и игру. Обред канања подразумева одређене ритуалне радње: невеста седи на столици, а иза ње се налази девојка која држи огледало и тако заклања поглед

¹⁸ Улога и циљ мазања косе доводи се у везу с профилатичком стратегијом завањавања демона и скретањем пажње с невесте (Јовановић 1986: 120).

¹⁹ У Призрену уочи свадбе вршило се бојење косе удавачи и код српског становништва (Бован 2004: 70).

²⁰ Овај податак дугујемо Наки Никшић (в. и: Никшић 2016: 41). На теренским истраживањима у периоду 2009–2014. Јован Љуштановић забележио да се у Сјеници традиционално канање почело замењивати маникиром и надоградњом ноктију.

да невеста не гледа чин кањења, а испред ње стоји девојка која кани²¹. Са стране су се налазила два дечака која су држала свеће. То су били једини припадници мушког пола на девојачкој вечери. То је тренутак у којем се мешају осећања – девојка тугује јер одлази од родитеља, а у исти мах је срећна јер одлази у дом вољеног мушкарца.

Сл. 2. Кањење невесте

У традиционалним обредима постојала је *алатурка*²² (в. сл. 3) – соба декорисана на турски начин у којој се канила невеста. На поду собе налазили су се ћилими који су ручно ткани с различитим декоративним мотивима, где је сваки мотив имао посебно значење. У склопу алатурке налазио се миндерлук²³, а дуж целог наслона налазили су се јастуци израђени од сламе, а на те јастуке стављане су ручно рађене везене и/или хеклане ствари. Алатурка се није користила само за девојачке вечери, већи за бабине, сунет, банкет; разлика је била у декорацији алатурке. На крни су се певале песме тужније интонације због напуштања најближих и одласка у нови дом.

²¹ На данашњим девојачким вечерима кане се дланови, а нокти се мажу црвеним лаком.

²² Објашњење алатурке наводи се према саопштењу Нермине Рамовић у снимку емисије у којој су гостовали чланови ансамбла „Даире“ на Телевизији Нови Пазар (https://www.instagram.com/p/Bjh2gYhnxPk/?utm_source=ig_share_sheet&igshid=ocf280grxen) приступљено 1. 9. 2018).

²³ „Сеџија по којој је прострт миндер; платно које се употребљава за миндер. Миндер је slamњаџа или шилте vunom napunjeno koji se steru po seџiji da je mekše za sedenje“ (Škaljić 1996: 464).

Девојачко вече је било потресно. Ја сам захтевала да моја сестра дође, она је играла чарлстон²⁴ са још неколико девојака, а ја сам им се као љутила. Онда су ми бацили мараму за трбушни плес и пустили музику, па сам ја играла трбушни²⁵. Тако смо се надметале, оне су мало играле чарлстон, а ја мало трбушни.

(Амра Маљевац, Нови Пазар, 33, економиста)

Сл. 3. Алатурка

Данашњи обичаји (в. сл. 4) у знатној мери су модернизовани и у складу су с временом у којем живимо. Надметање девојака и невесте у игри представља симболичан след догађаја у којима увек побеђује невеста.

Некадашњи обичаји су били сасвим другачији. Прослава је била интимнија и одвијала се у невестином дому.

У дому младе скупљају се девојке и млађе невесте углавном и понека старија жена која се затекла у тој кући и ближа родбина. То је тај прелаз од девојаштва у то кад ће онда да буде млада. Врши се та крна. То има материја, смеша се направи и ставља се на нокте од шаке и ноге. Добијају другу боју, црвенкасту, обично је то некада било да се то иде до овог првог зглоба са обе шаке [показује], завију се да се прими та крна. Е на тој вечери, то је

²⁴ Чарлстон је плес који је настао у Америци, а основни инструмент био је клавир. Овај плес је у 20. веку означавао велику слободу за жене које су могле да га играју индивидуално, колективно и у пару.

²⁵ Трбушни или оријентални плес игра се куковима, жене су обично играле својим мужевима. Основни инструмент је тарабука.

обично увече, на тој вечери певају се разне песме. Девојка се пресвлади у оној гардероби коју је добила од младожење из те куће. Накит се показује, ту долазе младе девојке, певају, играју.

(Кибрија Никшић, Нови Пазар, 68, учитељица у пензији)

Сл. 4. Девојачко вече

Девојачко вече пропраћено је низом симболичних обредних радњи.

И пред крај је кањење, то обично раде две девојке које имају оца и мајку, али морају баш да су девојке. Једна држи огледало испред невесте. Невеста седи на столицу, једна стоји испред ње и држи јој огледало, друга јој маже руке каном. Имају сад ове шаре, шаблони, а са стране друге девојке држе свеће, и то сад, та једна девојка што кани, она кани и руке и ноге. Кад заврши после се склања то огледало. У ствари огледало је повезано са неком као марамом црвеном и та се марама склони и то се огледало окрене према девојци тој што се удаје, она се погледа, и то се даје њој огледало и она то огледало окреће према свим девојкама, да се девојке друге погледају. И док траје то кањење, обично иде та музика:

Сејдефу мајка буђаше:

– Устани, кћери моја, Сејдефо!

– Зар мислиш, мајко, да ја спим?

Ја ти се млада с душом дијелим.

Зови ми, мајко, комшије
и моје прво гледање
што смо се, мајко, гледали
у шајку лађу на море.

Онда кад се то заврши кањење, онда невеста устаје, почне да игра, стране иду неке песме, све зависи како ко изабере. Она игра, играмо ми са дефовима – деф што се удара у њега овако [показује], даире, код нас се зове деф. Она игра ту, можда игра једно пет-десет минута и то се завршава ту кањење, то је што се тиче девојачког. На девојачко долазе и њени и његови, само жене су на девојачком. Те жене долазе и од младе и од мужа. Девојачко како ко прави, или недељу дана пре свадбе или све зависи како ко.

(Јасмина Ћосовић, Нови Пазар, 48, домаћица)

Прекривање невесте преко главе обичај је који се свуда практикује – и код муслимана и код православног становништва. Невесте су покриване да би се заштитиле од урока и злих погледа.²⁶ „Да младенци не би били изложени опасности од урока многи их народи заклањају од погледа света“ (Ђорђевић 1931: 40). На девојачкој вечери невеста је прекривена *четкијом* (в. сл. 5). Четкија је марама од танког свиленог платна квадратног облика, увек црвене боје, по ивицама украшена шљокицама, коју су носиле испрошене девојке у време предсвадбених свечаности, тј. за време крне (Рашљанин 1985: 178).

Сл. 5. Обичаји током крне

²⁶ „Застирање младе велом помиње се још у Старом Завету. Првобитни му је циљ био на сваки начин да заштити младу нарочито од злих очију“ (Ђорђевић 1931: 40).

У огледалу невеста види свој нови одраз – одраз будуће удате жене. Огледало у народним представама симболизује удвајање стварности и придаје му се невероватна снага – способност да може поново стварати (Толстој, Раденковић 2001: 399). Тај чин окретања огледала према другарицама означава жељу да се ускоро и неудате међу њима обећају неком. Народна песма *Сејдефу мајка буђаше* осликава чин растајања девојке од својих најмилијих и она је увек пропратни део девојачких вечери.

Етничке специфичности свадбеног ритуала одражавају се и у песмама које га описују. Тако се бојење младе каном јавља као особен тип песама у муслиманској свадби (Ајдачић 1998: 219). Једна од песама која је важан пропратни сегмент ритуалног кађења записана је у *Народним мелодијама из Санџака*:

(Ај) Утли, бутли у двор ударише,
 Лепој Фати к'ну поставише;
 Окни, Фато и ноге и руке,
 Узви, Хаџо, бркове на више
 Јадна Фато, је л' ти жао мајке? (Васиљевић 1953: бр. 30д)²⁷

Поред изворних песама, на девојачким вечерима певају се поједине турске и новокомпоноване песме. У разговору са саговорницима забележили смо:

Церемонија је да се покупу девојке, другарице од те девојке и туне певају разне изворне песме, народне песме док се кана ставља на руке:

Мој голубе, не падај ми на маљине
 кад маљине буду зреле
 и оне ће опадати
 као сузе девојаћке,
 горо зелена,
 девојаћке и момаћке,
 ружо румена.
 (Зариф Хаџимурадовић, Трнава, 79, кројач)

Песма *Ој, голубе, мој голубе* наводи се у *Народним мелодијама из Санџака* према извођењу Ристе Марјановића.²⁸ Песма је испевана 1946. године и јасно потврђује тезу да народне песме не треба везивати искључиво за једну традицију. Симбиоза две културе видљива је и у песмама које се певају на свадбеним весељима.

²⁷ Песма је забележена од Цема Заимовића из Бијелог Поља 1949. године.

²⁸ В: Васиљевић 1953: 176, песма бр. 203; Пешикан-Љуштановић 1997: 71–83.

Код српских девојака, девојачке вечери изгледале су скромније, пропраћене су пошалицама на рачун будућег зета. У неким местима девојачке вечери звале су се *поседак*. Невеста је износила спремљене дарове за младожењу и законике и показивала окупљеним девојкама. Углавном су неудате девојке певале и играле.

Девојке кад су долазиле на поседак, то је била и песма и игра, увати се у коло. Зове се поседак, долазе девојке да честитају и да виде шта ће она да носи, ком ће шта да однесе, дарове. Да виде шта ће да понесе у кућу, шта ће сватовима, шта ће момчету, колико дара има, причају помало, поседе и отидну.

(Даница Бабић, Баре, Рогозна, 81, домаћица)

То је било, ако би организовали, то су се позивали другарице, комшинице, сестре које нису рођене него степен даље. Тада није имала ова музика, ако је била музика, била је фрула, како се звала свираља, кларинет, то су били инструменти уз које се играло и свирало. Ја то памтим јер сам ја некада на сличним скуповима и посеоцима свирао у фрули, а омладина је играла.

(Вукић Вујо Добрић, Војковиће, 70, учитељ у пензији)

А овамо код девојке спремају једно као славље, они зову своју родбину, као испраћај праве. Тад се певају оне песме зету – како је ружан, кривоноги и не знам шта, да га нагрде толико да не умије да оде као колко је ружан. Шурњаје су певале зетовима да их наруже:

Ево, зета, ђе кревета
преко башче као пашче,
ноге дуге ко телета,
зуби ситни ко у пашчета.

(Радмила Нићифоровић, Постење, 70, домаћица)

Поређење зета са псом²⁹ уобичајена је шала. Зетови су увек били предмет подсмеха и шаљења. Посебно су забележене шале између зетова и шурњаја³⁰. Ово су, можда, рефлексии древних оргијастичких обреда, који код нас или нису сачувани, или нису бележени (в. Карановић, Јокић 2009). Другарице би песмом кориле невесту што одлази из свог дома:

Ао коно, наша другарице!
Другарице, наша невернице!

²⁹ У зетско-сјеничком дијалекту за лексему 'пас' можемо чути и следеће варијанте: пашће, пакче, пашче.

³⁰ Шурњаја је жена жениног брата.

Не л' се синоћ нама заклињаше,
Да не станеш код туђина, коно,
Да не љубиш туђу руку, коно,
Да не мећеш туђ прстен на руку?
А ти сада стојиш код туђина,
И ти љубиш туђу руку, коно,
И ти мећеш туђ прстен на руку.
(Караџић 1975: бр. 8)

После завршене девојачке вечери, невеста је спремна да закорачи у нови живот. Сви обичаји проткани су емоционалним набојем и били су пропратни део опраштања од девојаштва.

4. Закључак

Прегледом и упоредном анализом прикупљене теренске грађе на подручју Новог Пазара и околних села настојали смо да укажемо на сличности и разлике између муслиманских и хришћанских песама и обичаја који претходе венчању. Показало се да постоје многе сличности у обављању обредних радњи, а стапање двеју традиција видљиво је у песмама које су казивачи интерпретирали. Постоје и разлике специфичне за исламску културу, попут доношења дарова за невесту (сепет) и ритуалног мазања кане на девојачким вечерима.

Прикупљене песме сведоче о старинском духу и времену о ком има више чежње за вољеном особом него непосредних љубавних сусрета. Одлазак девојке или момка дораслих за удају/женидбу на сабор, вашар, већ је био вид сепарације, али почетак свадбе као обреда прелаза представља веридба јер битно мења друштвени статус вереника.

Забележена казивања о свадбеним обичајима, као и свадбене песме, сведоче о лепоти једног времена. У нека од њих уткане су емотивно проживљене слике, које изнутра отварају увид у некадашње обичаје, тако да имамо осећај да се они дешавају пред нашим очима. Прикупљена теренска грађа показала је колико су се стари обичаји још задржали у појединим традиционалним кућама и породицама.

Библиографија

- Ајдачић, Дејан (1998). Жанрови свадбених песама. *Кодови словенских култура* 3, 218–238.
- Бован, Владимир (2004). *Српска свадба на Косову и Метохији*. Приштина: Пано-рама.

- Ван Генеп, Арнолд (2005). *Обреди прелаза. Систематско изучавање ритуала*. Прев. Ј. Лома, прир. А. Лома. Београд: СКЗ.
- Васиљевић, Миодраг А. (1953). *Народне мелодије из Санџака*. Београд: Научна књига.
- Васић, Оливера и Димитрије Големовић (1996). *Народне игре у Призрену, Метохији, Подгору, Гори и Рашкој*. Свеска 9. Београд: Центар за проучавање народних игара Србије.
- Вукићевић, Милосав С. (1966). Данило Барјактаревић: „Новопазарско-сјенички говори“. Приштина: Филозофски факултет. *Зборник Филозофског факултета у Приштини* 4, 381–390.
- Дивац, Зорица (2000). Свадбени обичаји – породични и социјални односи. *Жизненият циклџ / Животни циклус*. Ур. Р. Иванова. Софија: Етнографски институт с музеј, 48–54.
- Ђорђевић, Тихомир Р. (1931). *Наш народни живот*. Књ. 3. Неколики свадбени обичаји. Београд: Народна штампарија.
- Иванова, Радост (1998). Свадба као систем знакова. *Кодови словенских култура* 3, 7–13.
- Златановић, Сања (2003). *Свадба – прича о идентитету*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Карановић, Зоја (2010). *Небеска невеста*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Карановић, Зоја, Јасмина Јокић (2009). *Смеховно и еротско у српској народној култури и поезији*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Караџић, Вук Стефановић (1975). *Српске народне пјесме*. Књ. 1. Прир. В. Неђић. Београд: Просвета.
- Лома, Александар (2005). Мистерија прага. Обреди прелаза Арнолда ван Генепа на прагу свога другог столећа. У: Ван Генеп 2005, VII–XLI.
- Никшић, Нака (2016). *Методичка функција песама новопазарског краја у настави елементарне музичке писмености млађих разреда основне школе*. Београд: Учитељски факултет.
- Павловић, Биљана (2004). *Рашански мотиви. Фолклорно музичко стваралаштво Југозападне Србије у основној школи*. Рашка: Центар за културу, образовање и информисање „Градац“.
- Пешикан-Љуштановић, Љиљана (1982). Народне мелодије из Санџака и I књига Вукова. *Десети научни скуп Сеоски дани Сретена Вуковасљевића*. Пријепоље, 287–291.
- Пешикан-Љуштановић, Љиљана (1996). Неке сличности и разлике српске и муслиманске усмене лирике из Санџака. *Гласник Етнографског института САНУ* XLV, 55–64.
- Пешикан-Љуштановић, Љиљана (1997). Певачи Пријепољци у збирци Миодрага Васиљевића Народне мелодије из Санџака, I. *Пјесничка ријеч на извору Пиве II. Слово са Лима – реферати и саопштења*. Пљевља: Мостови, Међурепубличка заједница, 71–83.
- Рашљанин, Сенко (1985). Нешто о женској градској ношњи Новог Пазара с краја XIX и почетка XX века. *Новопазарски зборник* 9, 175–187.

- РМС – *Речник српскохрватскога књижевног језика* (1990). Ур. група аутора. Књ. 1, А–Е. 2. фототипско изд. Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- Толстој, Светлана М. и Љубинко Раденковић (ур.) (2001). *Словенска митологија. Енциклопедијски речник*. Прев. Р. Мечанин и др. Београд: Zepher book world.
- Цветковић, Марина (2001). Размена дарова на традиционалној свадби у Ибарском Колашину. *Гласник Етнографског музеја* 64, 155–174.
- Vašić, Husein (prir.) (1988). *Može li biti što bit' ne može: Lirske narodne pjesme iz Sandžaka*. Pljevlja: Међурејубличка заједница за културно просвјетну дјелатност.
- Jovanović, Bojan (1986). Camera obscura svadbenog obreda. *Савременик* 30(7/8), 117–131.
- Jovanović, Bojan (1988). Agregacijsko-magijski postupci svadbenog obreda. *Polja* 34(350), 175–176.
- Škaljić, Abdulah (1966). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: „Svjetlost“.
- Vasiljević, Miodrag (prir.) (2017). *Zbornik narodnih pjesama: Po pevanju Hamdije Šahinpašića*. Podgorica: Музички центар Црне Горе.

ПРИЛОЗИ

Радмила Нићифоровић, Постење, 70, домаћица

Мало почну да расту да се подевојче, онда неко их поведе на сабор, обавезно су имале пратњу родитеља. Тад је био Васкрс, Ђурђевдан, Петровдан – то су били сабори у овом крају нашем. Имала је тако Мала Госпођа и Велика Госпођа, то су били сабори. Неко мора да их води ујутру у једанаес, враћа се пре мрака кући. Е, тад се виде момци и девојке, неки се виде, неки не виде, видно неко нечију лепу ћерку па преко неки људи ишли су да насоче, то се каже насоче. Та је добра девојка тога и тога, е сад, ако је нека лепша девојка, она ће наћ бољег момка.

А овамо код девојке спремају једно као славље, они зову своју родбину, као испраћај праве. Тад се певају оне песме зету – како је ружан, кривоноги и не знам шта, да га нагрде толико да не умије да оде као колко је ружан. Шурњаје су певале зетовима да их наруже:

Ево, зета, ће кревета
преко башче као пашче,
ноге дуге ко телета,
зуби ситни ко у пашчета.

Стојадинка Миловић, Постење, 79, домаћица

Игранке смо ми имали сваке недеље, сабори већ обавезно. Ми се ту на игранкама купи, играмо се, згодно било.

КУД „Рас“ Нови Пазар, чланови изводе песму уз кореографију

Мушкарци певају девојкама:
Под Голијом овце пасу, чини ми се моје да су
и на њима куца звоно, чини ми се да су оно.
Девојке певају:
Рузмарине, рузмарине, моје росно цвеће,
савио се рузмарин, па га брати нећу.

Миланка Бабић, Зминац, 77, домаћица

Чувам овце беле
испод оне вите јеле,
пита мене вита грана:
– Имаш, цуро, ти драгана?
– Драган иде испод Ибра,
за тобом ми срце игра,
срце игра не престаје,
не видим с тобом шта је,
срце игра, не прескочи
за те твоје црне очи,
црне очи и зелене,
састајте се, леле мене.

Да сам ружа кај што сам девојка
не би знала ће би процветала,
процветала ћаку на грудњаку.

Шта ме гледаш, мајко моја,
кад ја нисам више твоја,
нисам твоја ни татина,
само у село мојег Мила,
мојег Мила, мојег Аце,
коса му је на таласе.
– Колико си пара дао,
те си косу бреновао?
– Нисам, цуро, ни динара,
природа ми је косу дала.

Мене моја мајка клела
што ја волим туђа села.
Из туђега, мајко, села
ја сам момка заволела,
из овога села мога
ја не волим ниједнога,
сви рођаци и комшије,
то ми, мајко, мило није.

Мене мајка послала
у ливаду с овцама,
па ме гледа с висине
да не стојим с киме.

Ја се, мајко, не бојим
с ким хоћу да стојим,
а знаш, мајко, и ти
кад си била млада,
кад си била млада,
ко и ја сада.

Они дођу у кућу да се видимо, да променимо обиљеже. То је као веридба, као да вери неког. Он мени даје паре, ја њему дајем обиљеже, чарапе, кошуљу или каницу.

Дође ти свекар и још неких рођака, сви су тројица дошли. Све мушкарци, а младожења не долази. Не долази он, само свекар и комшије тројица дођу. И уговоре кад ће да дођу сватови да ме узну и то све сватови с коњима све.

Јела Илић, Гошево, 71, домаћица

Девојка хоће да се удаје и пева песму:
Чувам овце у брегове
с прозора ме мајка зове.
Не зови ме, мајко моја,
јер ја више нисам твоја, нисам твоја,
већ у село Драганова.

Кад девојка спрема дарове за удају:
Везем ћилим, Јово,
везем ћилим, лепи Јово.
– Ко ме ћеш га, Маро,
коме ћеш га, лепа Маро?
– Мени, теби, Јово,
мени, теби, лепи Јово.
– Хоћеш поћи за ме, Маро,
хоћеш поћи за ме, лепа Маро?
– Чекам јесен, Јово,
чекам јесен, лепи Јово.

Кад иде момак за девојку и онда стави паре на чашу и она прилази и те паре узне са чаше, и онда се они једно другом обећају и ту се изљубе. То је било исто ко сад кад иду да вере девојку, е то је тад било. Они се једно другом обећају и послен се узну.

Зариф Хаџимуратовић, Трнава, 79, кројач

У игри оно коло кад је договоре се, некад побегну без сагласности родитеља, некад тражу: „Ја ћу доћ твојима да те просим.“ Они направе себет да се неки бракови формирају кроз вашар, зато се и иде на вашар. Лијепо се обуће момак, лијепо се обуће девојка, послен једно другом западне за око. Раније је тако бивало.

Ја прошетах шевтели сокаком
док девојке беру шевтелије,
свака свога момка шевтелијом гађа,
а мене моја ни каменом неће.

У Станболу на Босфору
болан паша лежи,
душа му је у умору
црној земљи тежи.

У баштици ружа вене,
већ година двије нема
драге да је пази
и да је залије,
нема драге да је пази
и да је залије.

Ако се момак и девојка виде да би се засновали брак, треба да имаду сагласност оба родитеља. У том слушају ако девојка не смије сама да одлући, онда тражи да од момка пође неко да је проси. И тако се организује, дође од момка отац или мајка, неко од најближе родбине код родитеља девојке на кафу да поседу и изразу жељу зашто су дошли. „Ми смо дошли да вашу ћерку просимо за нашег сина, ако сте, овај рази, ми би волели да направимо пријатељство, да склопимо та' брак тој деци да имају своју будућност.“ И дешава се да момак пође са родитељима код те девојке, код њезиних родитеља и они се ту лијепо виде и једно и друго и ако се на поглед свиде једно другом, онда послвијен дају сагласност родитељима. „Ја хоћу да прихватим овога момка за мужа“, он каже исто, „Ја хоћу ову девојку за жену“, и онда се уговори када да се то озванићи.

Церемонија је да се покупу девојке, другарице од те девојке и туне певају разне изворне песме, народне песме док се кана ставља на руке:

Мој голубе, не падај ми на маљине,
кад маљине буду зреле
и оне ће опадати као сузе девојаћке,

горо зелена,
девојаћке и момаћке,
ружо румена.

Бојан Радовановић, Нови Пазар, 46, погонски инжењер машинства

Што се тиче муслиманских игара карактеристично је једно, двоје и троје турског јер је то преузета игра. Спора, брза латурга су се играле одвојено, женски [и мушки] није имало шансу да се ухвати за руку. Ја то понекад као уметнички руководилац дозвољавам да се држу за руку, али некад ти је било ако се мушко и женско ухвате за руку, крај, свадба, то је завршена прича. По правилу се држало за марамнице. Прсти нису смели да се додирну, то је било код њих.

Српски живаљ је више играо у колу, то јест у кругу. Код српског живља је било веће надметање момака и девојака него код муслимана. Код њих је више било гледање, што кажу, коме се свиди, мајка иде проси за сина. Док овамо јесте мајка имала утицај, али ипак је било више ашиковања код Срба, били су слободнији него муслимански живаљ.

Вукић Вујо Добрић, Војковиће, 70, учитељ у пензији

Просидба, некад се говорило промјенили обиљеже. Момак и ђевојка су се негде виђали, на саборима и договоре се да промјене обиљежа. Она би њему дала обично нешто домаће радиности, он би њој дао паре или нешто, неки био прстен, нешто што би, ето, подсећало, обавезивало. Кад су промјенили обиљеже, онда се и једна и друга стране договоре да иду на просидбу. И тамо се оде, постоје различити ритуали. Онај ко дође да проси, каже: „Ми смо дошли, чули смо да имате девојку“, или „Наш је син, синовац“, ко већ говори у име тог, „Јесте ли ви за то“ и „Да ли сте ви то чули, ми смо дошли“.

И онда ђевојачки отац узима чашу, ми је овде називамо чајна или она трећара и каже овоме који је дошао: „Е, пријатељу, од овог тренутка ћемо да се зовемо пријатељу и од овог тренутка ти имаш нашу кћер за твоју снају.“ Поздрави њему чашу уз пригодан говор, да би и момачки отац исто то изговорио.

То је било, ако би организовали, то су се позивали другарице, комшинице, сестре које нису рођене него степен даље. Тада није имала ова музика, ако је била музика, била је фрула, како се звала свираља, кларинет, то су били инструменти уз које се играло и свирало. Ја то

памтим јер сам ја некада на сличним скуповима и посеоцима свирао у фрули, а омладина је играла.

Хранислав Лешевић, Шестово, 86, пољопривредник

Тад се ишло по саборима, по игранкама, то кад се девојка удаје и момак се жени. Само се уговорало и ако се њој свиђа, те хоће да се узму, они то пријаве родитељима, оцу и мајци. И после се отиђе код девојке у род да се они договоре тамо како ће и шта ће и кад је прошење. И отиду на прошење, на то прошење се ишло, родитељи момка код родитеља њених. Кад отиду на то прошење, понесу кило ракије и шарено плетиво, разне боје везено и јагње печено. То понесу на прошење и договоре се шта ће, како ће и испросе је. Девојка је спремала дарове, плела џемпере, вунице.

Кибрија Никшић, Нови Пазар, 68, учитељица у пензији

У моје доба је било да се познају момак и девојка, а пре мене на пример у доба моје мајке то није било да се упознају, него родитељи су склапали те бракове. Знало се посебно у градским срединама, и ја сам из такве једне средине, где би се обично мушкарци договарали ако има негде добра девојка, ту би се склопио договор. И онда би слали обично мушкарци, жена тад није било у тим првим корацима да просе девојку, ту није било хоће девојка или неће, него старији људи, отац, амиће, стричеви, они су ти који су одлучивали да ли девојка треба да иде у ту кућу да се уда или не. Она се испроси, кад се испроси девојка онда се ту обично промене нека обележја, дају се бошчалуци, они који су дошли да просе девојку и шаље се момку. И они су донели неки дар за девојку, у то доба то није било више много неких ствари, углавном то би било у облику неког ђеврета. Девојка би звала ђеврет, то је везена марама коју би он носио за појас, малтене не би брисо ни руке, ни нос, попут марамице, то је ђеврет, мало веће од марамице, али везено је у сва четири ћошка. Обично се то везло златним концем, такозвани клободан. Кад би се девојка испросила, дата је као реч, дозвољено је, остави се неки рок да се она спреми да би отишла у кућу момкову. Шта то значи да се спреми – да неке ствари обично припреми, гардеробу за себе, неке тка. У то доба се много ткало, значи то је за простирку, ћилиме, простирка она.

Кад би дошао пред сам чин кад треба да иде код момка да се уда, пар дана пре тога из куће младожење долазе обично једна жена и један мушкарац, доносе дарове за младу, тај чин се зове *доношење*

сепета. Ту је обично гардероба за младу, оно што ће она носит касније у дом, у кућу у коју иде. Доноси се злато којим ће невеста да се окити.

У дому младе скупљају се девојке и млађе невесте углавном и понека старија жена која се затекла у тој кући и ближа родбина. То је тај прелаз од девојаштва у то кад ће онда да буде млада. Врши се та крна. То има материја, смеша се направи и ставља се на нокте од шаке и ноге. Добијају другу боју, црвенкасту, обично је то некада било да се то иде до овог првог зглоба са обе шаке [показује], завију се да се прими та крна. Е на тој вечери, то је обично увече, на тој вечери певају се разне песме. Девојка се пресвлачи у оној гардероби коју је добила од младожење из те куће. Накит се показује, ту долазе младе девојке, певају, играју.

Биљана Танасковић, Ботуровина, 50, средња стручна спрема

И онда се то иде, иде се неколико људи да се прстенује снаша кад се вере. И доле кад одемо, питају нас: „Што сте дошли, да нисте неђе промашили?“ Млада је све време у другој соби и не долази докле се не озваничи. И после ми попијемо кафу и ништа се више не служи док се не преломи погача. Онда наша страна пита: „Што нас не питате што смо дошли“, и они као: „Што сте дошли?“ „Ми смо чули да имате девојку за удају, ми имамо сина за женидбу па смо дошли да видимо да л’ се нама свиђа“, и онда они доведу девојку.

И кад би после се дигне и преломе око погаче оно окрећу, свекар дарива погачу. Даје три паре на погачу – једну већу, па средњу, па мању и отац младин враћа ту једну пару, ал’ ту средњу враћа, а две задржава и онда окрећу погачу. Поломе погачу, тад устану и постају прави пријатељи и онда прстенују младу. Прстен јој дадне вереник, а сад јој дају злато, не знам да л’ је то било некад.

Ја кад сам дошла, ја сам побегла, цура која не оде са сватовима него оде из града, то се зове побегла. Ја сам дошла са мужем горе и чекале су ме тетка његова и свекрва и певале ми песму: „Дођоше, долетеше, дивну младу доведоше.“ Онда сам ушла у собу и стојала сам, дворела, прво сам се питала са њима, па сам их дворела. После сам кувала кафу тек.

Онда су они звали моје, послали неког или не знам шта да кажу где сам. Онда иде мир, али прије тога су моји послали неке прње да би имала да се пресвучем, а у међувремену ми је и муж купио. Кад изађеш у једне прње, онда мора да ти купи нешто. И онда су они договорили мир. Мој свекар питао да л’ ће да приме мир кући. И онда су дошли три човека. А кад сад млада побегне, млада долази што се помире за мирџијама, а некад кад сам ја била, ја нисам долазила него сам тек други-трећи дан отишла. Они су на мир однели погачу исто.

Јасмина Ђосовић, Нови Пазар, 48, домаћица

Кад хоће да испросе девојку, долазе просци, ти људи се зову просци. Ту обично долази њен муж будући, свекар, његови амице и они ту буду, причају са њеним родитељима. И сад затражи тај главни, они се договоре пре него што оду код младе ко ће да тражи руку. Та одређена особа тражи руку од те младе и кад се они све то договоре, муж јој даје прстен и после млада љуби свима руке. Они је дарују, дају јој паре, ко колко хоће. После млада доноси кафу, они на кафу њој стављају те паре. Она после кад они хоће да иду, млада је дужна да свима њима да поклоне, дарове, то се код нас зове дарови. Обично мушкарцима дају кошуље или тако, ко је како имућан.

За девојачко свекрва доноси, дужна је да донесе њој поклоне, то је сепет. Купује јој злато, кат, хаљине и та млада и она се спрема и она купује све то исто тако. И она после на девојачко облачи те хаљине, те што је узела од свекрве и што је купила себи она.

И пред крај је кањење, то обично раде две девојке које имају оца и мајку, али морају баш да су девојке. Једна држи огледало испред невесте. Невеста седи на столицу, једна стоји испред ње и држи јој огледало, друга јој маже руке каном. Имају сад ове шаре, шаблони, а са стране друге девојке држе свеће, и то сад, та једна девојка што кани, она кани и руке и ноге. Кад заврши после се склања то огледало. У ствари огледало је повезано са неком као марамом црвеном и та се марама склони и то се огледало окрене према девојци тој што се удаје, она се погледа, и то се даје њој огледало и она то огледало окреће према свим девојкама, да се девојке друге погледају. И док траје то кањење, обично иде та музика:

Сејдефу мајка буђаше:
– Устани, кћери моја, Сејдефо!
– Зар мислиш, мајко, да ја спим,
Ја ти се млада с душом дијелим.
Зови ми, мајко, комшије
и моје прво гледање
што смо се, мајко, гледали
у шајку лађу на море.

Онда кад се то заврши кањење, онда невеста устаје, почне да игра, стране иду неке песме, све зависи како ко изабере. Она игра, играмо ми са дефовима – деф што се удара у њега овако [показује], даире, код нас се зове деф. Она игра ту, можда игра једну пет-десет минута и то се завршава ту кањење, то је што се тиче девојачког. На девојачко долазе и њени и његови, само жене су на девојачком. Те жене долазе и од мла-

де и од мужа. Девојачко како ко прави, или недељу дана пре свадбе или све зависи како ко.

Султана Тиосављевић, Врболази, 78, домаћица

Дођоше око куће, нема, моји не знају, само ујак ми. Он мене да паре, а ја њему три дара. Три дара је девојка давала младожењи – чарапе, пешкир и каницу, кошуљу како је ко имао. И послен он мене каже: „Ја сам дошао, ми смо решили да ти мени узмеш паре ако мислиш да си моја и да живимо вечито, заједнички да се слажемо, хоћеш-нећеш, данас решавамо судбину.“ И ја кукуљим овако и доле гледам, срамота ме, није ко сад. И он сад пружи ове паре мени и ја се нећкам и у једно време узмем оне паре, нема љубљење, а ја њему дам дар, нисам носила кесу, хоће неко да ми виде. Онда су имале скуте. Он то узме и хоће да сакрије да не види путем неко. Обиљеже, то су ти обиљеже, сад кажу верила га, а прије су стварно викали обиљеже.

Амра Маљевац, Нови Пазар, 33, економиста

Младожењини купују млади ствари за девојачко – сепет. Две жене носе јој сепет. Покупе се и њене жене и његове и показују сепет, све је лепо упаковано. Некад се договарају са младом око сепета, а некад само купе ни не питају је. Пре свадбе се шаље спрема, као мираз – техника, намештај, све што је потребно. Са њене стране долазе двоје и иду код његових и носе сепет и исто представљају ствари као што су код ње његови. И носе се дарови за сваког из куће. Пре се више гледало и претеривало и скоро се свима носило, сад само најужој фамилији.

Девојачко вече је било потресно. Ја сам захтевала да моја сестра дође, она је играла чарлстон са још неколико девојака, а ја сам им се као љутила. Онда су ми бацили мараму за трбушни плес и пустили музику, па сам ја играла трбушни. Тако смо се надметале, оне су мало играле чарлстон, а ја мало трбушни.

Даница Бабић, Баре, Рогозна, 81, домаћица

Девојке кад су долазиле на поседак, то је била и песма и игра, ува-ти се у коло. Зове се поседак, долазе девојке да честитају и да виду шта ће она да носи, ком ће шта да однесе, дарове. Да виде шта ће да понесе у кућу, шта ће сватовима, шта ће момчету, колико дара има, причају помало, поседе и отидну.

Извори илустрација

- Сл. 1. На фотографији је Амра Маљевац из Новог Пазара. Архива аутора.
Сл. 2. Фотографију је послала Мерсија Рамовић, чланица ансамбла „Даире“ из Новог Пазара.
Сл. 3. Алатурка. Архива аутора.
Сл. 4. На фотографији је Амра Маљевац на својој девојачкој вечери. Архива аутора.
Сл. 5. Фотографију послала Мерсија Рамовић.

Wedding in Novi Pazar and Surroundings: Folk Songs and Customs Prior to a Wedding Ceremony

Anja Glišović

Summary

The article presents a comparative study of lyric folk songs and wedding customs in Novi Pazar and surroundings (the Raška District, southwestern Serbia), performed by Serbs and Bosniaks/Muslims prior to a wedding ceremony. The study is based on narratives about the customs and rituals that precede a wedding, and folk songs as well, which were recorded in 2018 from 34 collocutors. Some of the customs are the following: traditional introduction of couples on various gatherings, like *sabor* (ceremonial and festive meeting) and fairs; proposal ceremony; bringing *sepet* (ritual gifts), and a bachelorette party (*djevojačko veče*).

The collected poems testify to the spirit of an older time in which there was more desire for a loved one than direct love encounters. The departure of a girlfriend/boyfriend to be married to a *sabor* or fair was already a form of separation, but the beginning of the wedding as a ritual of the passage is an engagement, because it significantly changes the social status of the future bride or groom. There are certain differences specific to Islamic culture, such as the donation of gifts for brides (*sepet*) and the ritual lure of henna at bachelorettes parties. The results of the research show that there are many similarities in both traditions in performing rituals, and the merging of two traditions is evident in the poems interpreted by narrators.

Keywords: Novi Pazar, wedding ritual, engagement, customs, Bosniaks/Muslims, Serbs

МА Ања Глишовић
Е-пошта: anja.glisovic@hotmail.com

Примљено: 22. 5. 2019.
Прихваћено: 15. 9. 2019.